13/08/2025

Η υπερηφάνεια ως ρίζα του ανθρώπινου πόνου

/ Γνώμες

- Γράφει ο Πέτρος Δ. Δαμιανός, Δρ. Φιλοσοφίας – Διδακτικό Προσωπικό ΕΜΠ

Η υπερηφάνεια συχνά κατανοείται επιφανειακά ως μια προσωπική αδυναμία που σχετίζεται με την έπαρση και την αλαζονεία. Ωστόσο, σε βαθύτερο επίπεδο, αποτελεί μια εσωτερική στάση που ωθεί τον άνθρωπο να αναζητά περισσότερα από όσα είναι απαραίτητα για την απλή του επιβίωση. Η ανάγκη αυτή δεν αφορά μόνο την κατοχή υλικών αγαθών, αλλά και την επιδίωξη εξουσίας, κοινωνικού κύρους, θαυμασμού, εξωτερικής εμφάνισης ή ακόμη και γνώσης, όταν αυτά λειτουργούν ως μέσα αυτοπροβολής και αυτοεπιβεβαίωσης. Αυτό το «παραπάνω» είναι που γεννά ανταγωνισμούς, συγκρούσεις, ανισότητες και τελικά πόνο.

Η υπερηφάνεια δεν παραμένει εγκλωβισμένη στον εσωτερικό κόσμο του ατόμου, αλλά εκδηλώνεται σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής ζωής. Δημιουργεί συνθήκες εκμετάλλευσης και αδικίας, εντείνει τους οικονομικούς και πολιτικούς ανταγωνισμούς, πυροδοτεί πολέμους και οδηγεί σε καταστροφή των φυσικών πόρων. Στην καθημερινή εμπειρία, γεννά ένα μόνιμο αίσθημα ανικανοποίητου και ανασφάλειας, καθώς η επιθυμία για ανωτερότητα δεν βρίσκει ποτέ οριστική ικανοποίηση. Ο φαύλος κύκλος του «περισσότερου» τρέφει την ψυχική δυσφορία

και την κοινωνική αστάθεια.

Η πατερική σοφία της Ορθοδοξίας έχει εντοπίσει αυτήν την πραγματικότητα εδώ και αιώνες. Ο Άγιος Ιωάννης της Κλίμακος χαρακτηρίζει την υπερηφάνεια «αρχή και τέλος όλων των κακών», ενώ ο Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής την αναγνωρίζει ως τη ρίζα όλων των παθών. Αν και οι Πατέρες αναφέρονται πρωτίστως στις πνευματικές συνέπειες της υπερηφάνειας, οι παρατηρήσεις τους συμπίπτουν με διαπιστώσεις της σύγχρονης ψυχολογίας και κοινωνιολογίας. Μελέτες για την εξάπλωση του ναρκισσισμού και την εμμονή με την αυτοπροβολή δείχνουν ότι η υπερβολική εστίαση στο «εγώ» συνδέεται άμεσα με αυξημένο άγχος, κατάθλιψη και κοινωνική απομόνωση.

Ο άνθρωπος της νεωτερικότητας, διαμορφωμένος από τις αξίες του Διαφωτισμού, θεωρεί αυτονόητη την επιδίωξη της αυτονομίας και της αυτοπραγμάτωσης. Η ιδέα ότι η υπερηφάνεια μπορεί να αποτελεί ρίζα του πόνου του μοιάζει, στα δικά του μάτια, αναχρονιστική ή ακόμη και υποτιμητική. Κι όμως, η ιστορία και η εμπειρία δείχνουν ότι η επιδίωξη του «περισσότερου» είναι που οδηγεί ακριβώς σε αυτό που υποτίθεται ότι θέλει να αποφύγει: στην ανικανοποίηση, την αποξένωση και τη δυστυχία.

Η υπερηφάνεια, στην ουσία της, είναι η ψευδαίσθηση ότι η πληρότητα μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ανωτερότητας και της κυριαρχίας. Η αποδοχή ότι αυτός ο μηχανισμός είναι που γεννά τον πόνο, στον εαυτό και στους άλλους, δεν είναι μόνο ζήτημα θεολογικής πίστης, αλλά και πρακτικής σοφίας. Η κατανόηση της δυναμικής της υπερηφάνειας μπορεί να λειτουργήσει ως κλειδί για τη μείωση της ανθρώπινης δυστυχίας και για την αποκατάσταση της κοινωνικής ισορροπίας, προσφέροντας μια προοπτική που ενώνει την πατερική παράδοση με τις σύγχρονες ανθρωπιστικές αναζητήσεις.

Ενδεικτικές αναφορές:

Ιωάννης Σιναΐτης, Κλίμαξ, Λόγος 23 «Περί υπερηφανείας».
Μάξιμος Ομολογητής, Κεφάλαια περί αγάπης, Δ’, 45–50.
Twenge, J.M., & Campbell, W.K. (2009). The Narcissism Epidemic: Living in the Age of Entitlement. Free Press.
Fromm, E. (1976). To Have or To Be? Harper & Row.
Taylor, C. (1989). Sources of the Self: The Making of the Modern Identity. Harvard University Press.

Πηγή: pemptousia.gr